

Nr 21.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303), dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 5 mars 1954 dagtecknad proposition, nr 120, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande

Förslag

till

Lag**om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947
(nr 303).**

Härigenom förordnas, att prisregleringslagen den 30 juni 1947,¹ vilken jämlikt lag den 5 juni 1953, nr 304, gäller till och med den 30 juni 1954, skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1955.

I samband med propositionen har utskottet behandlat

dels fyra i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen inom första kammaren
nr 454 av herr *Ohlon m. fl.* och
nr 459 av fru *Gärde Widemar* och herr *Englund*, samt inom andra kammaren
nr 588 av herr *Ohlin m. fl.* och
nr 594 av herrar *Dahlén* och *Gustafson* i Göteborg,

dels ock fem före propositionens avlämnande väckta motioner, nämligen

inom första kammaren
nr 101 av herr *Larsson, Sigfrid*, och herr *Franzén* och
nr 344 av herr *Ewerlöf m. fl.*, samt inom andra kammaren
nr 138 av herrar *Gustafsson* i Stockholm och *Henriksson*,
nr 153 av herrar *Adolfsson* och *Hansson* i Önnarp och
nr 312 av herr *Hjalmarson m. fl.*

¹ Senaste lydelse av 2 § se 1948:408.

I motionerna I: 454 och II: 588, som är likalydande, hemställes, »att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 120 med begäran om fortsatt förlängning av prisregleringslagen».

I motionerna I: 459 och II: 594, som är likalydande, hemställes, »att riksdagen för den händelse att prisregleringslagen förlänges måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala att den förväntar, att regeringen nu ingår i prövning av frågan huruvida fortsatt utnyttjande av fullmakten att tillämpa lagen kan anses påkallat och, vid jakande svar, enligt reglerna i lagen underställer riksdagen detta spörsmål».

I motionerna I: 101 och II: 153, som är likalydande, hemställes »att riksdagen måtte besluta att upphäva prisregleringslagen samt avveckla priskontrollnämnden i och med utgången av innevarande budgetår».

I motionerna I: 344 och II: 312, som är likalydande, hemställes, »att riksdagen måtte uttala att området för den statliga priskontrollen enligt dess mening bör begränsas i sådan takt att den faktiska kontrollverksamheten i huvudsak kan vara avvecklad den 1 april 1954 samt att — såvitt ej utomordentliga förhållanden skulle inträffa — prisregleringslagen den 30 juni 1947 icke bör beredas fortsatt giltighet för tiden efter den 30 juni 1954».

I motionen II: 138 hemställes, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, dels om utredning om organisation och utformning beträffande den statliga priskontrollen i framtiden, inrymmande jämväl erforderligt lagförslag med beaktande av bl. a. behovet av ev. beredskapsfullmakter; dels om åtgärder för åstadkommande av tryggare anställningsförhållanden för personalen vid statens priskontrollnämnd».

Beträffande de skäl, som ligger till grund för det genom propositionen framlagda lagförslaget, ävensom i fråga om de skäl, som motionärerna åberopat till stöd för sina yrkanden, får utskottet, i den mån redogörelse icke lämnas nedan, hänvisa till propositionen och motionerna.

Nu gällande prisregleringslag utfärdades den 30 juni 1947 och trädde i kraft den 1 juli samma år. Lagen gällde ursprungligen till och med den 30 juni 1948 men har därefter successivt förlängts, senast genom lagen den 5 juni 1953, nr 304. Enligt sistnämnda lag har prisregleringslagen erhållit fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1954.

Beträffande det närmare innehållet i prisregleringslagen må följande här nämnas.

Enligt den inledande bestämmelsen i 1 § prisregleringslagen erfordras, för att lagens huvudbestämmelser skola träda i tillämpning, att särskilt förordnande därom meddelats. Sådant förordnande må meddelas vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden. Förordnande meddelas av Konungen med riksdagens samtycke, dock att, när riksdagen ej är samlad, provisoriskt förordnande må meddelas av Konungen. Genom kungörelsen den 30 juni 1947 (nr 304) meddelade Konungen med riksdagens samtycke förordnande,

varom nyss är sagt, att gälla från och med den 1 juli 1947 tills vidare. Förordnandet är alltjämt gällande.

Enligt 3 § första stycket äger Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer fastställa visst pris, som prövas skäligt, att gälla såsom *normalpris* vid frivillig försäljning av viss förnödenhet eller vid frivilligt utförande av viss tjänst. I andra stycket föreskrives, att normalpris icke må överskridas med mindre säljaren eller företagaren erhållit tillstånd därtill. Den som fastställt normalpriset äger bestämma på vilken myndighet det skall ankomma att bevilja sådant tillstånd.

Bestämmelser angående *prisstopp* meddelas i 6 §. Sålunda stadgas i 6 § 1 mom. första stycket, att Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger föreskriva, att den som frivilligt säljer viss förnödenhet eller som frivilligt utför viss tjänst icke må utan tillstånd överskrida det pris å förnödenheten eller tjänsten, som han tillämpade å dag som i föreskriften angives, eller, om han då icke sålde förnödenheten eller utförde tjänst varom fråga är, det pris som den angivna dagen var att anse som gängse pris eller som han före nämnda dag senast tillämpat. Därest efter den i föreskriften angivna dagen överlåtelse skett av rörelse, i vilken försäljes förnödenhet eller utföres tjänst som med föreskriften avses, skall dock såsom stoppris för den nye innehavaren av rörelsen gälla det pris, som den föregående innehavaren högst ägt uttaga. Enligt andra stycket i samma moment må föreskrift om prisstopp meddelas att gälla för viss tid, högst sex månader. Då skäl därtill äro må prisstoppet förlängas, varje gång för högst sex månader. Den som meddelat föreskrift om prisstopp äger bestämma på vilken myndighet det skall ankomma att bevilja tillstånd till prishöjning.

Vidare stadgas i 6 § 2 mom., att om prisstopp föreskrivits beträffande viss förnödenhet eller tjänst och priset därefter finnes vara högre än som kan anses skäligt, Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger förordna om skälig sänkning av priset. Sådant förordnande må jämväl meddelas beträffande allenast viss säljare eller företagare. Förordnandet gäller under den tid prisstoppet är gällande. Det fastställda priset må icke överskridas utan tillstånd av myndighet som Konungen bestämmer.

Närmare bestämmelser angående tillämpningen av prisregleringslagen har av Kungl. Maj:t meddelats genom kungörelse den 30 juni 1947 (nr 305). Denna kungörelse gällde ursprungligen till och med den 30 juni 1948 men har sedermera successivt förlängts, senast genom kungörelsen den 5 juni 1953, nr 305, för tiden till och med den 30 juni 1954.

Bestämmelser rörande allmänt prisstopp har utfärdats dels av statens pris-kontrollnämnd den 31 oktober 1942 dels ock av Kungl. Maj:t genom kungörelser den 4 juni 1943, nr 310, den 25 maj 1945, nr 209, och den 30 juni 1947, nr 306. Sistnämnda kungörelse, som trädde i kraft den 1 juli 1947 samt gällde till och med den 31 december samma år, har därefter successivt förlängts, senast genom kungörelsen den 18 december 1953, nr 717. Enligt sistnämnda kungörelse har 1947 års kungörelse erhållit fortsatt giltig-

het till och med den 30 juni 1954. Prisstoppdagen är i flertalet fall den 31 oktober 1942.

Vidare må nämnas, att Kungl. Maj:t den 29 december 1949 utfärdat vissa föreskrifter angående lönsamhetsberäkningar i prisärenden. Genom beslut den 5 juni 1953 har vidare Kungl. Maj:t utfärdat nya direktiv för den prisreglerande verksamheten.

I skrivelse den 1 februari 1954 har *statens priskontrollnämnd* — under erinran att giltighetstiden för prisregleringslagen utgår den 30 juni 1954 — hemställt att lagen skall givas fortsatt giltighet t. o. m. den 30 juni 1955.

Tre ledamöter av nämnden har i avgivna yttranden förklarat sig icke kunna biträda förslaget om förlängning av prisregleringslagens giltighet.

Föredragande departementschefen, statsrådet Sköld, gjorde i samband med att lagförslaget remitterades till lagrådet följande uttalande:

»I finansplanen till årets statsverksproposition har jag erinrat om att priskontrollen under år 1953 successivt kunnat reduceras i omfattning. Jag har emellertid tillika framhållit, att en beredskap på detta område tills vidare måste bibehållas, så att statsmakterna icke förtoges möjligheten till snabbt och effektivt ingripande, därest omständigheterna skulle nödvändiggöra detta. Frågan om behovet av fortsatt priskontroll för tiden efter den 1 juli i år har jämväl berörts av chefen för handelsdepartementet vid anmälan i statsverkspropositionen av utgifterna för priskontrollnämnden under nästa budgetår. Därvid har påpekats att vid frågans övervägande hänsyn måste tagas till i vad mån den nytillkomna lagen om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet kunde tänkas onödiggöra prisreglerande verksamhet. Detta kunde emellertid enligt handelsministerns uppfattning icke bedömas förrän efter en tids erfarenhet, varför det icke borde ifrågakomma att nu genomföra en avveckling av priskontrollnämndens verksamhet.

På de sålunda anförda skälen tillstyrker jag att prisregleringslagen även i år förlänges för ett år eller sålunda till utgången av juni månad 1955.»

Lagrådet har lämnat förslaget utan erinran.

Utskottet.

Genom förevarande proposition föreslås, att prisregleringslagen skall er hålla fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1955.

Den nu gällande prisregleringslagen kan icke anses utgöra en tillfredsställande grundval för en i nuvarande läge bedriven prisregleringsverksamhet. Förordnande om lagens tillämpning må meddelas endast under sådana utomordentliga förhållanden, som närmare anges i lagens 1 §, och la-

gen är, såsom även torde framgå av dess begränsade giltighetstid, icke avsedd att utgöra grund för en under mera normala förhållanden verkande statlig priskontroll. Det år 1947 givna förordnandet om dess tillämpning, vilket fortfarande är i kraft, grundade sig i enlighet härmed på de då rådande extraordinära förhållandena. Om priskontroll finnes böra bedrivas även sedan läget stabiliserats, måste därför en revision av prisregleringslagstiftningen anses vara påkallad. För en omprövning av lagstiftningen talar även andra skäl än den gällande prisregleringslagens karaktär. Här må endast hänvisas till att såväl den ekonomiska utvecklingen som den nya lagen om motverkande av konkurrensbegränsning inom näringslivet ändrat betingelserna för den priskontrollerande verksamheten. I fråga om behovet av en fortsatt priskontroll liksom beträffande utformningen av denna gör sig olika meningar gällande. Något mera definitivt ställningstagande härtill från statsmakternas sida har hittills icke skett, utan man har nöjt sig med att successivt förlänga prisregleringslagens giltighetstid och efter hand ändra direktiven för den prisreglerande verksamheten. Enligt utskottets mening bör spörsmålen angående fortsatt priskontroll förutsättningslöst utredas, och på grundval därav ett ställningstagande ske utan onödigt dröjsmål. Utskottet förordar därför, att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställer, att behovet av en fortsatt statlig priskontroll samt grunderna för den priskontrollerande verksamhet, som kan finnas erforderlig, förutsättningslöst utredes, samt att de förslag, som därav må föränledas, framläggas för riksdagen.

I avvaktan på att sålunda ett mera definitivt ställningstagande till frågan om en fortsatt priskontroll skall kunna ske, tillstyrker utskottet — som ansluter sig till uppfattningen, att den av priskontrollnämnden bedrivna verksamheten tills vidare bör bibehållas — propositionens förslag om förlängning av prisregleringslagens giltighet med ett år. Utskottet avstyrker sålunda bifall till motionerna I: 101 och II: 153, I: 344 och II: 312 samt I: 454 och II: 588.

I motionerna I: 459 och II: 594 yrkas, att riksdagen för den händelse prisregleringslagen förlänges måtte uttala, att den förväntar, att regeringen prövar, huruvida fortsatt utnyttjande av fullmakten att tillämpa lagen kan anses påkallat och, vid jakande svar, enligt reglerna i lagen underställer riksdagen detta spörsmål. I den mån dessa motioner icke kan anses besvarade genom vad utskottet ovan anført, får utskottet — med hänvisning till att förordnandet att tillämpa lagen gäller tills vidare under lagens giltighetstid och i följd av de beslutade förlängningarna av giltighetstiden fortfarande är i kraft, samt till att direktiven för den prisreglerande verksamheten prövats av riksdagen senast förra året — avstyrka desamma.

Det i motionen II: 138 framställda yrkandet angående utredning om organisation och utformning av den statliga priskontrollen i framtiden torde få anses besvarat genom vad utskottet ovan anført. I motionen yrkas emellertid därjämte, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om åtgärder för åstadkommande av tryggare anställningsförhållande för perso-

nalen vid statens priskontrollnämnd. Sedan motionen väcktes har Kungl. Maj:t genom proposition nr 145, vilken hänvisats till statsutskottet, framlagt förslag till inrättande av ytterligare vissa extra ordinarie tjänster vid de statliga krisorganen. Tjänsterna skall enligt förslaget disponeras av bl. a. priskontrollnämnden och är avsedda för sådana befattningshavare, som under alla förhållanden — alltså även sedan de särskilda krisorganen upphört — kan tagas i anspråk för den statliga förvaltningen. Då således förslag till sådana åtgärder, som motionärerna avser, redan framlagts för riksdagen avstyrker utskottet yrkandet om skrivelse till Kungl. Maj:t.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A. att riksdagen måtte — med avslag å motionerna I: 101 och II: 153, I: 344 och II: 312 samt I: 454 och II: 588 — bifalla förevarande proposition;

B. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att behovet av en fortsatt statlig priskontroll och grunderna för den priskontrollerande verksamhet, som kan finnas erforderlig, förutsättningslöst utredes, samt att de förslag, som därav må föranledas, framläggas för riksdagen;

C. att motionerna I: 459 och II: 594, i den mån de icke kan anses besvarade genom vad utskottet ovan anført och under B. hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

D. att motionen II: 138, i den mån den icke kan anses besvarad genom vad utskottet ovan anført och under B. hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 8 april 1954.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Norman, Sunne, Nils Elowsson*, Axel E. Svensson, Lundgren, Huss*, Grönkvist och Nils Theodor Larsson; samt

från andra kammaren: herrar Jacobsson i Igelsbo, Nilsson i Göteborg, Lundberg, Carlsson i Bakeröd, Andersson i Alfredshem, fröken Höjer, herrar Bengtsson i Varberg och Cassel*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Sunne, Lundgren, Huss, Jacobsson* i Igelsbo, fröken *Höjer* och herr *Cassel*, vilka ansett att utskottets yttrande bort ha följande lydelse.

I ett ekonomiskt läge där, enligt vad finansministern framhåller i årets finansplan, statsmakterna synes vara överens om att medlen för den ekonomiska politiken huvudsakligen skall utgöras av allmänt verkande åtgärder, framför allt på det finanspolitiska och kreditpolitiska planet, måste det föreligga alldeles särskilt starka skäl för att bibehålla den direkta kontroll, som den nuvarande prisregleringslagen innebär. Några sådana skäl, varken allmänna eller särskilda, har icke kunnat förebringas i Kungl. Maj:ts proposition. Den grundläggande förutsättningen för lagens bestånd, nämligen att i 1 § av lagen angivna utomordentliga förhållanden skall föreligga, existerar numera icke. Det från vissa håll framförda argumentet om att en offentlig priskontroll är nödvändig för att hindra oskäligen monopol- eller kartellprissättning kan ej längre anföras, sedan lagen om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet trätt i kraft. Påståendet om att priskontrollen är erforderlig för att öka effektiviteten och minska kostnaderna inom varudistributionsledet i synnerhet i vad avser detaljhandeln har ännu icke sakligt kunnat underbyggas. Varudistributionens problem är för övrigt föremål för en offentlig utredning, varudistributionsutredningen.

Påtagliga nackdelar kan i stället anföras som skäl mot en prissättning under offentlig detaljkontroll. Den statliga priskontrollen medför således ej sällan en fastlåsnings av priserna på högre nivå än den där en fri konkurrens skulle leda. En snedvridning av produktionen följer vidare lätt av en kontroll av prisreglerande natur. Denna förstärks ju längre kontrollen är i funktion. Priskontrollsystemet förorsakar slutligen produktionslivet direkta och indirekta improduktiva kostnader av ej ringa storleksordning.

Enligt utskottets mening talar således avgörande skäl för att den nu gällande prisregleringslagen icke bör förlängas att gälla efter den 31 maj 1954.

Under normala tider är den fria prisbildningen för både konsumenter och producenter en mer tillfredsställande prisregulator än en statlig priskontroll. Detta gäller i synnerhet om den ekonomiska politiken bedrivs på ett sådant sätt att den stimulerar till konkurrens samt om samhälle och näringsliv gemensamt strävar till att motverka ur prisbildningssynpunkt skadlig konkurrensbegränsning. Under extraordinära tider då den fria marknaden sätts ur spel föreligger däremot ett oomtvistligt behov av ett substitut som förmodligen måste ta form av något slags prissamverkan och prisreglering. Det är emellertid av vikt att samhällseliga ingripanden av denna art utformas så, att de ger den största effektiviteten samtidigt som de befrämjar en smidig och snabb övergång till en fri prisbildning. Jämväl till rättssäkerhetssynpunkter måste speciell hänsyn tagas.

Av denna orsak bör enligt utskottets uppfattning inom Kungl. Maj:ts

kansli fråga om en lagstiftning avsedd att användas uteslutande under extraordinära förhållanden övervägas. Härigenom skulle man även i en svår situation slippa improvisera en lagstiftning av en för de enskilda människorna och näringslivet betydelsefull natur. Vi förutsätter slutligen att samråd i frågan skall etableras mellan vederbörande departement och företrädare för näringsliv och konsumenter samt med annan expertis.

Utskottet vill således yrka bifall till motionerna I: 101 och II: 153, I: 344 och II: 312 samt I: 454 och II: 588. I den mån motionerna I: 459 och II: 594 samt II: 138 icke kan anses besvarade genom vad utskottet nu anfört, avstyrkes desamma.

På grund av vad ovan anförts får utskottet hemställa,

A. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 101 och II: 153, I: 454 och II: 588 ävensom till i motionerna I: 344 och II: 312 framställda yrkanden om att prisregleringslagen icke skall beredas fortsatt giltighet för tiden efter den 30 juni 1954, avslå förevarande proposition;

B. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t efter vederbörlig utredning måtte för riksdagen framlägga förslag rörande de prisreglerande åtgärder som under krig, krigsfara eller av andra av krig föranledda utomordentliga förhållanden må prövas nödiga;

C. att motionerna

1) I: 344 och II: 312

2) I: 459 och II: 594 samt

3) II: 138,

i den mån de icke kan anses besvarade genom vad utskottet ovan anfört och hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.